

ברוך מעוז

הנה אלה

עיונים בתרי עשר

יונה וצפניה

עיונים בתרי עשר

ברוך מעוז

יונה וצפניה

עיונים בתרי עשר

ברוך מעוז

עריכה: ארי גרינברג ומונה פלד
איורים: דיאנה שמעון
גרפיקה: סטיב דיויס

© 2024. כל הזכויות שמורות למחבר ולהוצאת הגפן
www.ha-gefen.org.il

אין להעתיק, לשכפל, לצלם, להקליט, לשכתב, לאחסן במאגר מידע או להפיץ ספר זה או קטעים ממנו בשום צורה או בשום אמצעי – אלקטרוני, אופטי או מכני, ללא אישור מראש ובכתב מהמחבר ומהוצאת הגפן.

כל המובאות מהברית החדשה לקוחות מהתרגום החדש של הברית החדשה.
© כל הזכויות לתרגום החדש של הברית החדשה
שמורות לחברה לכתבי הקודש בישראל.

נדפס בישראל

מסת"ב 978-965-7046-29-6 ISBN

תוכן העניינים

קיצורי שמות ספרי התנ"ך והברית החדשה..... 5

יונה

מבוא.....	9
יונה נמלט מפני ה' (א 1-4).....	13
יונה נרדם אך נתפס (א 5-10).....	21
יונה נושא באחריות למעשיו (א 11-16).....	29
יונה חוזר בתשובה (ב 1-11).....	37
יונה מנבא בנינווה (ג 1-5).....	49
תושבי נינווה חוזרים בתשובה (ג 6-10).....	57
יונה לומד על חסד אלוהים (ד 1-11).....	65

צפניה

מבוא.....	79
על העובדים את ה' כרצונם (א 1-6).....	91
יום ה' (א 7-18).....	101
קריאה לחזור בתשובה (ב 1-15).....	111
הגערה ביהודה וההבטחה (ג 1-20).....	123

קיצורי שמות ספרי התנ"ך והברית החדשה

הברית החדשה	התנ"ך
מתי	בראשית
מרק' מרקוס	שמות
לוקס לוקס	ויקרא
יוח' יוחנן	במדבר
מה"ש מעשי השליחים	דברים
רומ' אל הרומים	יהושע
קור"א הראשונה אל הקורинתים	שופטים
קור"ב השנייה אל הקורинתים	שמואל א
גלט' אל הגלטים	שמואל ב
אפס' אל האפסים	מלכים א
פיל' אל הפיליפים	מלכים ב
קול' אל הקולוסים	ישעיה
תסל"א הראשונה אל התסלוניקים	ירמיה
תסל"ב השנייה אל התסלוניקים	יחזקאל
טימ"א הראשונה אל טימותיאוס	הושע
טימ"ב השנייה אל טימותיאוס	יואל
טיט' אל טיטוס	עמוס
פילמ' אל פילימון	עובדיה
עבר' אל העברים	יונה
יעקב איגרת יעקב	מיכה
פטר"א איגרת פטרוס הראשונה	נחום
פטר"ב איגרת פטרוס השנייה	חבקוק
יוח"א איגרת יוחנן הראשונה	צפניה
יוח"ב איגרת יוחנן השנייה	חגי
יוח"ג איגרת יוחנן השלישית	זכריה
יהודה איגרת יהודה	מלאכי
התג' ההתגלות	תהילים
	משלי
	איוב
	שיר השירים
	רות
	איכה
	קוהלת
	אסתר
	דניאל
	עזרא
	נחמיה
	דברי הימים א
	דברי הימים ב

יונה

מבוא

העיקר בספרי הנביאים הוא המסר שנתן ה' בפי שליחיו. ספר יונה שונה בנקודה זו מכל ספרי הנביאים האחרים, המתרכזים בהכרח בדברי הנביאים, ולעיתים משלבים מאורעות אלו ואחרים מחיי אותם נביאים. בספר יונה העיקר איננו במסר שנתן ה' בפי הנביא אלא במעשיו ובמעשי ה' עם הנביא וביחס אליו. בכך ספר יונה דומה יותר לספרי היסטוריה מקראיים ופחות לספרי נבואה.

יונה בן אמייתי ניבא זמן קצר לפני ימי ירבעם השני (מל"ב יד 23-25). ירבעם מלך יותר מכל אחד ממלכי ישראל – ארבעים ואחת שנים (757-798 לפנה"ס בערך), ומלכותו התאפיינה בהצלחה גדולה מבחינה כלכלית, מדינית וצבאית. הממלכה השתרעה בתקופתו מלבוא חמת בצפון עד ים המלח בדרום, כולל אזורים ביהודה ובעבר הירדן המזרחי. עם זאת ירבעם לא הלך בדרכי ה' ולא שמר את בריתו. גם הושע ועמוס ניבאו בתקופה שבה מלך ירבעם על ישראל. בימיו, ומייד אחריו, מלכו ביהודה עוזיהו, יותם, אחז וחזקיהו. ישעיהו ניבא גם הוא בתקופה זו, ומיכה החל את נבואתו זמן קצר אחריו (ישעיהו מזכיר את עוזיהו, יותם, אחז וחזקיהו מלכי יהודה, מיכה מזכיר רק את שלושת האחרונים). מיקומו של יונה בתרי עשר הנביאים (אחרי הושע, יואל, עמוס ועובדיה ולפני מיכה), כנראה מאשר את מועד תיארוכו.

דברי עמוס וישעיהו כוללים נבואות על עמי העולם. גם ירמיהו ויחזקאל מנבאים על עמי העולם, אבל נבואות אלו לא נועדו לאוזני אותם עמים אלא לאוזני ממלכת ישראל (עמוס) ויהודה (ישעיהו, ירמיהו ויחזקאל). יונה הוא הראשון מנביאי ישראל שנשלח לנבא בארץ זרה אל עם זר. הוא גם היחיד.

בימי ירבעם הייתה אשור חלשה למדי. נינווה אומנם החלה בעלייתה, אבל היא טרם הייתה לבירת ממלכה ששלטה ביד חזקה ואכזרית על עמי האזור. עלייתה המשמעותית של ממלכת אשור התחוללה בימי סנחריב, כחמישים שנה אחרי ימי ירבעם ויונה. כשלוש מאות שנה לפני כן, בימי שלמנאסר הראשון (1233-1263 לפנה"ס) ותגלת-פלאסר הראשון (1076-1115 לפנה"ס), החלה נינווה להיחשב לעיר חשובה. עם עלייתה המדינית והכלכלית, התחוללו בה אותם תהליכים המוכרים לנו מהתנ"ך בהיסטוריה של ישראל ויהודה: הרווחה הביאה להתדרדרות מוסרית קשה ולכן נשלח יונה לקרוא לנינווה לפנות מדרכה הרעה.

כמו בספר יואל שקדם לו, המבוא בספר יונה אינו מספק מידע על מועד כתיבתו. המבוא אינו מעגן את המאורעות המתוארים בנסיבות היסטוריות כלשהן, ואין בהמשך הספר כל רמז שעשוי להועיל. יש הטוענים שהמאורעות כלל לא התרחשו במציאות וכי ספר יונה אינו אלא יצירה ספרותית קדומה שנועדה להקנות ערכים דתיים חשובים, כפי שסיפורי האנס כריסטיאן אנדרסן נועדו להקנות לילדים ערכים מוסריים. בהחלט ייתכן שיש בכתבי הקודש סיפורים כאלו – כל משלי המשיח, לדוגמה. אבל אין הדבר נכון לגבי ספר יונה. אין ספק שהמאורעות המתוארים בספר יונה אכן התרחשו, שכן המשיח התייחס לשהותו של יונה במעי הדג שלושה ימים ושלושה לילות כאל אירוע היסטורי (ראו מתי יב 40, טז 4), וכך גם אל דברי הנבואה של יונה לנינווה בעקבות אותו אירוע (ראו מתי יב 41). הטוענים אחרת אומנם נאחזים בהיעדר התייחסות היסטורית בספר ובאיכויות הספרותיות הגבוהות, אבל טענות אלה אינן אלא כסות לחוסר אמונה ואינן יסוד לדעה שקולה ואובייקטיבית. הטוענים כך מסרבים להאמין בניסים. כיוון שלנו אין קושי כזה, אין לנו סיבה לקבל את דעתם.

העברית של יונה קולחת, ברורה ומאוד יצירתית. מכל ספרי הנביאים, ואולי מכל ספרי התנ"ך, העברית של יונה היא הקלה ביותר לקריאה. משום כך מקובל בסמינריונים תאולוגיים רבים להשתמש בספר יונה כבסיס ללימודי עברית מקראית. ספר קצר זה מצטיין באיכויות ספרותיות שיתבררו במהלך העיון המפורט שבא בהמשך. כאן נביא רק מספר דוגמאות:

המחבר מאניש את האונייה ("האונייה חישבה להישבר", א 4) ואת הים ("מה נעשה... וישתוק הים מעלינו", א 11). הוא משתמש במילים ציוריות במיוחד ("וה' הטיל רוח גדולה אל הים", א 4) וברמיזות לשוניות היוצרות מתח

ספרותי ("מה נעשה לך", א 11). המחבר מספר שנוכח הסערה המתחוללת, האונייה המיטלטלת, זעקות המלחים, שריקת הרוח וקול הגלים המתנפצים, יונה ירד אל מתחת לסיפון האונייה ונרדם. המחבר גם אינו מהסס להשתמש בהרחבה בקטעים אחרים מכתבי הקודש (פרק ב מורכב כמעט כולו מצירופי פסוקים הלקוחים מספר תהילים), בדקויות לשוניות ("קרא עליה", א 2 לעומת "קרא אליה", ג 2) ובשאלה דר־משמעית ("ההיטב חרה לך?" ד 4, 9). תכונות ספרותיות נוספות יתבררו במהלך העיון.

יונה נמלט מפני ה'

א 1-4

ויהי דבר ה' אל יונה בן אמיטי לאמור: "קום לך אל נינווה העיר הגדולה וקרא עליה כי עלתה רעתם לפניי". ויקם יונה לברוח תרשישה מלפני ה', וירד יפו וימצא אונייה באה תרשיש וייתן שכרה וירד בה לבוא עימם תרשישה מלפני ה'. וה' הטיל רוח גדולה אל הים ויהי סער גדול בים והאונייה חישבה להישבר.

כמו בהיסטוריה של אנשים רבים המתוארים בכתבי הקודש, הכול מתחיל בה'. מה שהיה לפני שה' פנה ליונה אינו חשוב. כעת פונה אלוהים אל הנביא בציווי חד־משמעי וברור: "קום לך אל נינווה העיר הגדולה וקרא עליה כי עלתה רעתם לפניי". נינווה הייתה עיר בממלכת אשור. אשור הכריעה את ארם בקרב רב־חשיבות כמאה ועשרים שנה לפני ימי יונה, בשנת 854 לפנה"ס (אחאב מלך ישראל השתתף בקרב זה לצד ארם). בשנת 842 לפנה"ס העלה יהוא בן עמרי מלך ישראל לאשור מס אחרי שזו הכריעה צבא ארמי גדול נוסף. אבל בראשית ימי ירבעם המלך ובימי יונה הנביא, חוותה אשור שפל מדיני משמעותי שפסק רק בשנת 745 לפנה"ס, עם עלייתו לשלטון של שר הצבא, פול, שנודע בשם המלכותי תגלת־פלאסר. בימים שבהם יונה פעל, אשור טרם הייתה לאיום ממשי על ממלכת ישראל. רוב תשומת ליבה הופנה לביסוס שלטונו של תגלת־פלאסר ולהרחבת הממלכה לכיוון מזרח, לבבל, ולכיוון צפון־מערב, למיתאני ולארץ החיתים. ובכל זאת, גם בימי השפל שלה, אשור הייתה ממלכה עשירה מאוד, וכזו הייתה גם בירתה. העושר הביא לשחיתות, והאלילות שנפוצה באשור עודדה את המגמות הנהנתניות.

"קום לך אל נינווה העיר הגדולה וקרא עליה כי עלתה רעתם לפניי". הציווי "קרא עליה" שונה מ"קרא אליה". "עליה" פירושו נגדה, כלומר הכרז על העונש העומד לבוא על העיר. אלוהים הוא אומנם אלוהי ישראל, אבל אין בכך לסתור את היותו גם אלוהי כל עמי העולם. מכוח עובדה זו העניש אלוהים את סדום ועמורה, את אבימלך מגרר ואת האמורים. גם אלה שאינם בקשר ברית איתו חייבים לנהל את חייהם כרצונו ולנהוג על פי כללי המוסר שהוא חפץ בהם.

מעשיהם של תושבי נינווה היו רעים בעיני ה' ועל כן הוא עמד להעניש אותם. נטעה אם נחשוב שמי שאינם משיחיים פטורים מתורת אלוהים, או שאם התגרשנו לפני שחזרנו בתשובה, הרי שהלידה שלנו מחדש מבטלת את המעשה ההוא. המשיח אומנם כיפר בעדנו כאשר נשא באשמה ובעונש על חטאינו, אבל המעשה עודנו מעשה, וכפרת המשיח אינה מבטלת אותו. מי שגנב צריך להחזיר את הגנבה. מי שהתגרש ובן או בת זוגו עודם פנויים, חייב לעשות הכול כדי להתרצות אליהם.

כל בני האדם חייבים לחיות לפי רצון אלוהים. כל בני האדם יישפטו על פי רצון אלוהים. שאול השליח אומר כי: "זעם אלוהים נגלה מן השמיים על כל עוולתם ורשעתם של בני אדם" (רומ' א 18) בין שהם יהודים ובין שאינם יהודים. "כל אשר חטאו בלי תורה גם יאבדו בלי תורה, וכל אשר חטאו ויש להם תורה, על פי התורה יישפטו" (רומ' ב 12).

"כי עלתה רעתם לפניי". זה היסוד וזו הסיבה להכרזת הבשורה. הכרה בחטא לאור קדושת אלוהים, היא שמצביעה על הצורך של בני האדם לחסד בזכות המשיח כדי להיושע מתוצאות מעשיהם ומשלטון החטא על חייהם. יסוד זה מונח כבר בתנ"ך.

יש בדברים האלה מסר מעודד, נוסף לחשש שהוא מעורר. המסר המעודד הוא שיש ערך למעשים של בני האדם, הם ומעשיהם נחשבים בעיני ה'. לא טוב הדבר אם מעשינו רעים בעיניו, אבל בכל מקרה יש להם ערך. הוא מתייחס אליהם ועל כן גם אלינו, בני האדם. זוהי בדיוק הסיבה לכך שיש משקל לחטאינו, כפי שיש משקל למעשינו הטובים.

רבים מנהלים את חייהם כאילו אין טעם להתפלל ולפנות לאלוהים בטענה שהוא ממילא עסוק בדברים חשובים יותר. לא כך מלמד יונה. "עלתה רעתם לפניי", משמע, מה שהם עושים נחשב בעיניי. לא רק זאת, אלא שבעיני ה' לאדם יש ערך שאין לשום יצור נברא אחר עלי אדמות. האדם מסוגל

למה ששום יצור נברא אחר אינו מסוגל לו: הוא מסוגל לעשות מעשים בעלי משמעות מוסרית, טובים או רעים, והוא אחראי למעשיו. נצטט שוב את שאול השליח בנושא זה: "...אלוהים... ישלם לכל איש כמעשיו: חיי עולם לאנשים המתמידים לעשות את הטוב ומבקשים את התפארת והכבוד והאלמוות, אך חמה וזעם לסוררים אשר אינם נשמעים לאמת אלא לעוולה" (רומ' ב 5-8).

לקח חשוב נוסף שיש להפיק הוא שאלוהים מטיל על האדם את האחריות למעשיו ומעניש את העושים רע. הוא צדיק, "שופט כל הארץ". כפי שנראה, הוא גם אלוהי הרחמים והחסד. זהו אחד מלקחיו העיקריים של ספר יונה. עם זאת, חסד ה' אינו מבטל את שנאתו העזה לחטא ואת נחישותו להעניש את מי שיתמיד בחטאו ולא יפנה מהחטא אליו.

ובכן ה' ציווה: "קום, לך אל נינווה, העיר הגדולה, וקרא עליה כי עלתה רעתם לפניי", ויונה נענה, אם כי לא בדרך הצפויה. אלוהים הורה לו: "קום, לך... ויקם יונה..." המחבר פותח במילים שכל בר דעת היה מצפה שימשיכו עם המילים "ויקם יונה וילך לנינווה", שכן מדובר בנביא ה' (שניבא גם על התפשטות והתחזקות ממלכת ירבעם, ונבואתו זו אכן התגשמה). כמובן, צפוי מנביא שיעשה מייד ובהתלהבות את רצון ה', אבל לא זה מה שקרה. "ויקם יונה לברוח תרשישה מלפני ה'". טירוף מפתיע. מעשה חסר היגיון. נביא אלוהים בורח מפני אלוהים! במקום למלא אחרי הציווי האלוהי, הוא מנסה לחמוק ממנו. לא נאמר בשלב זה מדוע הגיב כך ועל כן הסיבה איננה חלק מהסיפור, אבל בהחלט מתברר ממה שנאמר שגם לאנשי אלוהים יש חסרונות. אברהם מסר את אשתו – פעמיים! – כדי להציל את עורו. יעקב שיקר וניצל את חולשת אופיו של אחיו ואת עיוורונו של אביו. דוד חטא עם בת־שבע. הרשימה ארוכה, וגם אנחנו נכללים בה. אנשי אלוהים אינם נקיים מחטא, ולא יהיו נקיים מחטא עד ליום שבו ישתנו בכוח חסדי אלוהים ובפועל רוח הקודש. פעולה מושלמת זו של הרוח תתקיים רק כשתגלה מלכותו הנצחית של אלוהים.

לא רק זאת, החטא גם מטמטם את עושהו. שימו לב לדברי מחבר הספר: "ויקם יונה לברוח... מלפני ה'". לאן בדיוק יברח? כבר אמר דוד: "אנה אלך מרוחך ואנה מפניך אברח. אם אסק שמיים – שם אתה, ואציעה שאול – הינך. אשא כנפי שחר, אשכנה באחרית ים, גם שם ידך תנחני ותאחזני ימינך. ואומר, אך חושך ישופני, ולילה אור בעדני, גם חושך לא יחשיך ממך

ולילה כיום יאיר" (תהי' קלט 7-12). הדברים האלו בלי ספק היו מוכרים ליונה, שהרי ברור מתפילתו בפרק ב שהכיר היטב את ספר תהילים. מעשהו של יונה מזכיר את מה שעשה אדם בגן עדן אחרי שחטא, כאשר התחבא מפני ה' בין עצי הגן כדי שאלוהים הרואה-כול לא יראה אותו, וכדי שהיודע-כול לא ידע איפה הוא. יונה עצמו אומר מאוחר יותר על ה' שהוא "אשר עשה את הים ואת היבשה" (פס' 9), ואם כך, מה הטעם לנסות לברוח מפני ה' באונייה כל הדרך לתרשיש? אין טעם, אבל החטא משתלט על המחשבה ומביא לכך שנפעל באיוולת בניגוד לכל היגיון ובניגוד למה שאנחנו יודעים היטב. "וירד יפו וימצא אונייה באה תרשיש וייתן שכרה וירד בה לבוא עימם תרשישה מלפני ה'". תרשיש היא ככל הנראה טרטסוס שליד ברצלונה של היום, בספרד – קצה העולם הידוע באותם זמנים.¹ הפלגה כזו ארכה כשנה וליונה נדמה היה שאם יצליח להתרחק עד כדי כך יתרחק גם מנוכחות ה'. המחבר מדגיש את כוונתו זו של יונה כאשר הוא חוזר פעמיים בפסוק זה על המילים "מלפני ה'".

יונה היה עבד ה', נביא! אבל הוא חטא. אל נחשוב לרגע שהמשרתים אותנו הם אנשים מושלמים, נקיים מכל חטא. הם נכשלים, וכיוון שהם עומדים בלחצים ובפיתויים גדולים מאלו העומדים בפני רובנו, המאבק שלהם בחטא קשה יותר. הבה נתפלל בעבור המשרתים אותנו. הבה נלמד לא לדרוש מהם שלמות. הבה נלמד לסלוח להם, לתמוך בהם ולנחם אותם. הבה נעודד אותם במאבקהם, נעזור להם להשתפר בחייהם הרוחניים ונחפש דרכים לתמוך במאמציהם לטפח חיים רוחניים במשיח. הבה נוודא שיש להם מידה משמעותית של פרטיות, נשלח אותם לקורסים ולסמינרים, נקפיד שיצאו לחופשה, נאפשר להם לרכוש ספרות משיחית מועילה. הבה נאהב אותם כי אלוהים אוהב אותנו בין השאר באמצעותם, ואם נאהב אותם כראוי, נאהב ונשרת גם את עצמנו.

לשונו של המחבר חדה וציורית. הוא מציג בפנינו שורה של פעולות שנעשו במהירות, בזו אחר זו, בנשימה אחת, וזאת כדי להמחיש את המהירות שבה השתדל יונה לפעול: "וירד יפו וימצא אונייה באה תרשיש וייתן שכרה וירד בה לבוא עימם תרשישה מלפני ה'". יונה הגיע מגת חפר שבגליל. במובנים רבים טבעי היה שיברח לכיוון צור וצידון הקרובות, שבהן היו אוניות רבות שהפליגו לכל מקום בעולם. אבל יונה מתחכם. הוא בורח לכיוון "בלתי צפוי" – כאילו שאם ינהג כך, ה' לא יראה. הבעיה לא הייתה במה שיונה ידע. במישור התאורטי

1. ראו "מקרא לישראל: פירוש מדעי למקרא" - עבדיה יונה, הוצאת עם עובד ומאגנס 1992, עמ' 43.

הוא ידע היטב את מה שהיה עליו לדעת ובוודאי ידע שאלוהים מושל בכול. הבעיה הייתה שהתאוריה של יונה לא חדרה במידה מספקת לליבו ולא השפיעה על אורח חייו. הוא פעל בניגוד למה שידע. לא כך יש להשתמש בדבר ה'. מה שידוע לנו צריך לכוון את מעשינו, כפי שאמר המשיח: "אם יודעים אתם זאת, אשריכם בעשותכם כן" (יוח' יג 17). כיוון שכך, הספר אינו עוסק במסר שנתן ה' בפי יונה אלא במה שלמד יונה על ציות ועל רחמי אלוהים, שני לקחים חשובים שכל אחד מאיתנו זקוק להם.

באותם ימים לא היו אוניות נוסעים. אוניות שימשו בראש ובראשונה להובלת סחורות, ואנשים הצטרפו להפלגה לפי הצורך. יונה חשב לברוח מפני ה', אבל לה' היו תוכניות אחרות, וכבר עכשיו המחבר רומז עליהן בלי לתאר אותן במפורש. יונה נמלט אל האונייה, וזו יוצאת לדרכה. אחרי שורה של פעולות נמרצות מצד יונה, יש פעולה אחת של ה': "וה' הטיל רוח גדולה אל הים ויהי סער גדול בים והאונייה חישבה להישבר". הלשון מאוד ציורית, אלוהים לא שלח רוח חזקה אל הים. הוא לא ציווה על הרוח לנשוב בחזקה. הוא "הטיל רוח גדולה אל הים" כפי שאדם מטיל אבן גדולה על הארץ. משהו מזעמו של אלוהים מתגלה כאן, ולצד זאת משהו מכוחו. האלוהים שיכול להטיל רוחות חזקות אל הים, יכול גם להשקיט אותן, זה הכוח שהפגין המשיח כאשר ציווה על הסערה "שקט!" ולפתע נדם הכול.

"יורדי הים באוניות, עושי מלאכה במים רבים, המה ראו מעשי ה' ונפלאותיו במצולה. ויאמר ויעמוד רוח סערה ותרומם גליו, יעלו שמיים, ירדו תהומות. נפשם ברעה תתמוגג, יחוגו וינועו כשיכור וכל חוכמתם תתבלע. ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוציאם. יקם סערה לדממה ויחשו גליהם וישמחו כי ישתקו וינחם אל מחוז חפצם" (תהי' קז 23-30).

אלוהי יונה הוא גם אלוהי כוחות הטבע, וכשהוא מצווה, הים סוער. הטבע איננו מתנהל מעצמו, אלוהים מעורב בתהליכיו, וכשיונה ניסה לברוח מפני ה', "ה' הטיל רוח גדולה אל הים". כתוצאה, "האונייה חישבה להישבר". המחבר מתאר את האונייה בלשון ציורית כאילו היא אדם שנאבק בסערה, גונח ונאנח, מתנשם ונאבק, ולבסוף מתייאש וחושב שמוטב לו להיכנע לכוחות הגוברים עליו ולהישבר. איתני הטבע, הרוח והים, וגם הדומם – האונייה עצמה – משתפים פעולה עם ה' במטרה לעצור את הנביא במנוסתו חסרת הסיכויים מפני אלוהים.

נסכם

1. אלוהים הוא אלוהי כל העמים. הוא ישפוט את כל בני האדם ואת כל העמים. אכפת לו מכולם. הוא אומנם בא בברית עם ישראל אבל אינו אדיש לעמים האחרים. גבול חסדו המושיע של אלוהים נקבע במשיח ולא על פי גבולות עם ישראל, וגבולות חסדו של אלוהים מקיפים את כל הקיים. אלוהים מתעניין במעשי בני האדם. יש לחיינו ערך מעבר לאכילה ולשתייה, להתרבות ולהנאה. אלוהים מייחס למעשינו משקל מוסרי.
2. חטא מוביל לעונש. תושבי נינוה חטאו ועל כן עמד אלוהים להעניש אותם. אבל בעולמו של אלוהים, החסד תכופות מקדים את העונש. ה' שלח את יונה להזהיר את תושבי נינוה מפני זעמו. כל בני האדם חייבים בצדקת אלוהים כפי שזו מוצגת בתורה, וכל בני האדם יישפטו על פיה. הדרך הנכונה להכריז את בשורת המשיח היא להתחיל בהכרה בקדושת אלוהים ועל כן בהכרה בחטא. רק כאשר יבינו בני האדם את קדושת האלוהים ויראו את חטאם לאור קדושה זו, הם יוכלו להבין גם את הצורך במושיע.
3. אלוהים הוא אלוהי כל בני האדם - של המאמינים בו ועובדים אותו ושל אלה שאינם מאמינים בו. מעשינו לפני הישועה אינם מתבטלים כאשר אנחנו חוזרים בתשובה. המשיח מושיע אותנו מאשמת אותם מעשים, אבל תוצאותיהם ממשיכים להתקיים ועלינו לעשות הכול כדי לתקנם.
4. כמו יונה, עבדי ה' אינם מושלמים. גם הם לפעמים חוטאים. הבה נתפלל בעד המשרתים אותנו, נישא אותם באהבה, נסלח להם כשייכשלו ונעודד אותם להשתפר ולהמשיך לשרת את ה' ואותנו.
5. החטא מטמטם. לעיתים יש לו כסות של חוכמה, אבל זוהי חוכמה רק למראית עין, ארצית, מוגבלת בראייתה, שבסופו של דבר תתגלה כטיפשות גמורה. מוטב להיזהר מפני החטא ולא להיגרר אחרי הבטחותיו. יונה ידע זאת אבל נהג כאילו הוא מסוגל לברוח מפני ה', ובלבד שיפליג הרחק מארץ ישראל. הוא פעל בניגוד למה שידע, כפי שכולנו עושים לעיתים קרובות. הבה ניזהר מפני החטא ובין השאר נזכיר לעצמנו כל הזמן את אמיתות הכתובים ונקפיד לחיות לאורם.
6. אלוהים מושל בכול, גם באיתני הטבע. הוא יכול לעורר סערות ולהשקיט אותן, להמית ולהחיות. הבה נסמוך עליו, נאהב אותו ונתמיד לשרת אותו בנאמנות. הבה נשמח בכוחו ונפנה אליו תמיד, בכל עניין ובכל מצב - כי אין מצב שהוא אינו שולט בו.

נתפלל

למד אותנו, אלוהים, להאמין בך,
ולאחר שהאמנו, לציית לך באהבה,
בשם בנך ישוע, אמן.

נושאים לעיון ולדיון

1. מה למדתם על נינווה?
2. מה למדתם על האדם ומערכת יחסיו עם ה'? שימו לב בעיקר לנושאים כמו הברית והחובות שהיא מטילה במסגרת מערכת היחסים בין האדם לה'.
3. ערכו רשימה של כל חטאי יונה וכל המעשים חסרי ההיגיון שעשה. מה הקשר בין שני אלו? מה ניתן ללמוד מכך על אופיו של החטא?
4. מה למדתם על אלוהים?
5. כיצד מגיב ה' לחטא?